

Андрощук І. Кейс-метод на уроках, як засіб налагодження педагогічної взаємодії // Педагогічний вісник : науково-педагогічний журнал Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2015. № 3 (41). С. 6–9.

Ірина АНДРОЩУК

м. Хмельницький, Україна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії та методики

трудового і професійного навчання

Хмельницького національного університету

КЕЙС-МЕТОД НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ, ЯК ЗАСІБ НАЛАГОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Потік інформації у сучасному світі вимагає застосування таких методів навчання, які дозволили б ефективно передавати доволі великий обсяг знань, забезпечили високий рівень оволодіння матеріалом, який вивчається. Сьогодні основні методичні інновації пов'язані з використанням саме активних методів навчання. Суть їх полягає у тому, що навчальний процес організовується на основі взаємодії, в ході якого учні навчаються критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, враховувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватись з іншими людьми.

В зв'язку з цим принципово змінюється позиція вчителя. Він перестає бути разом з учнем носієм «об'єктивного знання», яке він намагається передати учневі. Сучасний вчитель повинен організувати педагогічну взаємодію, в якій кожен учень оволодів би низкою здатностей до якісних професійних дій, самонавчання, самоуправління, орієнтації, адаптації, передбачуваності, особистісною готовністю до майбутнього.

Організації такої взаємодії, зокрема на уроках трудового навчання, сприяє технологія «кейс», яка наділена потенціалом розвитку ініціативи; дослідницьких, комунікативних і творчих навичок; самостійності в освоєнні теоретичних положень

і оволодінні практичними навичками; підвищення пізнавального інтересу до трудового навчання. Не менш важливо й те, що технологія «кейс» досить сильно впливає на професіоналізацію учнів, сприяє їхньому дорослішанню, формує інтерес і позитивну мотивацію до навчання, а головне вчить взаємодіями в учнівському колективі, з окремими учнями та безпосередньо з вчителем.

Цінність кейс-технології полягає в тому, що вона одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти.

З проблемами використання інноваційних технологій, до яких належить метод кейсів, в навчальному процесі пов'язані дослідження таких вчених і педагогів: К. Баханової, В. Волканова, Н. Васильєвої, А. Мартинець, О. Марущак, Г. Сазоненко, В. Щедрикова. Зокрема, розробкою кейс-технологій займалися О. Стаченко, О. Шовкопляс, Т. Гарбузняк, І. Багірова, Б. Бурихін, О. Конова, З. Федорінова, Ю. Дегтярьова та інші. Однак, незважаючи на те, що існує велика кількість наукових праць і статей, присвячених методу кейсів, до сьогодні не стало предметом окремого дослідження висвітлення його використання на уроках трудового навчання як засобу налагодження педагогічної взаємодії.

В кейс-технології існує низка методів, за допомогою яких вчитель доносить до дітей ту чи іншу проблемну ситуацію. Існують такі методи: метод інциденту; метод розбору ділової кореспонденції; ігрове проектування; метод ситуаційно-рольових ігор; метод дискусії; метод ситуаційного аналізу (ситуаційні завдання й вправи, аналіз конкретних ситуацій (кейс-стаді)).

Розглянемо зміст методу інциденту. Метод інциденту полягає в тому, що учень повинен сам відшукати потрібну інформацію для ухвалення рішення з даної проблеми. При цьому учень вчиться працювати з інформацією (усвідомлювати її, систематизувати, аналізувати), формувати власну позицію (або стати на чийсь сторону, або залишатися стороннім спостерігачем, констатуючим полярність думок) і на підставі цього робити висновки. Пропонується завдання, в якому не містяться всі дані, які необхідні для вирішення даної проблеми.

Метод розбору ділової кореспонденції передбачає здобуття кейса з

детальним описом ситуації: пакет документів, що допомагають знайти вихід із складного положення (у тому числі документи, що не відносяться до даної проблеми, щоб учні могли вибирати потрібну інформацію) і питання, які дозволяють знайти рішення. При роботі з такою технологією аналізу ситуацій учні отримують від вчителя папки з однаковим набором документів, що відносяться до певної історичної події, конкретної ситуації, діяльності певної фірми – залежно від теми і предмету. Учні виступають в ролі осіб, що приймають рішення.

Метою методу ігрового проектування є створення або вдосконалення об'єктів. Для роботи за цією технологією учасників заняття можна розбити на групи, кожна з яких розроблятиме свій проект. Ігрове проектування може включати проекти різного типу: дослідницький, пошуковий, творчий, прогностичний, аналітичний.

Мета методу ситуаційно-рольових ігор полягає в тому, щоб у вигляді інсценування створити перед класом правдиву історичну, правову, соціально-психологічну ситуацію і потім дати можливість оцінити вчинки і поведінку учасників гри. Один з різновидів методу інсценування – рольова гра. Рольова гра – спосіб розширити досвід учасників аналізу, пред'являючи їм несподівану ситуацію, в якій пропонується прийняти позицію (роль) учасників і потім виробити спосіб, який дозволить привести цю ситуацію до гідного завершення. При «розігруванні ситуацій в ролях» учасники виконують роль так, як самі вважають потрібними, самостійно визначаючи стратегію поведінки, сценарій, плануючи результат. Основне завдання – проявити творчі здібності до рішення несподівано виникаючих актуальних проблем.

Метод дискусії – це метод, який полягає у обміні думками з якого-небудь питання відповідно до більш менш певних правил процедури. До інтенсивних технологій вивчення відносяться групові і міжгрупові дискусії.

Найпоширенішим на сьогоднішній день є метод ситуаційного аналізу, що дозволяє глибоко і детально досліджувати проблему, тобто аналіз конкретних ситуацій – глибоке дослідження реальної або імітованої ситуації. Мета методу – спільними зусиллями групи учнів проаналізувати виникаючу ситуацію, розробити практичне рішення, закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів, вибір

кращого з них в контексті поставленої проблеми. Можуть бути також запропоновані для аналізу вже реалізовані кроки. У такому разі головним завданням буде визначити (шляхом аналізу) їх доцільність.

Кожен метод навчання має власні технологічні особливості, які відрізняють його від усіх інших. Однак, не дивлячись на це, є спільна риса – використання кожного з цих методів навчає учнів взаємодіяти один з одним і безпосередньо з вчителем.

Кейс являє собою результат відображувальної діяльності вчителя. Як інтелектуальний продукт він має свої джерела. Для налагодження конструктивної взаємодії необхідно вчителю вірно вибирати джерела для формулювання кейсу. До головних джерел методу case-study належать життя, освіта та наука. Теза про те, що життя є джерелом кейсів навряд чи у кого викликає сумнів. Заслугує обговорення лише те, в якій мірі вона зумовлює зміст і форму кейса.

Громадське життя у всьому своєму різноманітті виступає джерелом сюжету, проблеми і фактологічної бази кейса. Іншим джерелом виступає освіта. Воно визначає цілі і завдання навчання і виховання, інтегровані в кейс-метод інші методи навчання і виховання.

Наука – це третє джерело кейса, як відображувального комплексу. Вона задає дві ключові методології, які визначаються аналітичною діяльністю і системним підходом, а також безліч інших наукових методів, які інтегровані в кейс і процес його аналізу.

Основне завдання практичного кейса полягає в тому, щоб детально й докладно відобразити життєву ситуацію. По суті справи цей кейс створює практичну, що називається «діючу» модель ситуації. При цьому навчальне призначення такого кейса може зводитися до тренінгу учнів, закріпленню знань, умінь і навичок поведінки (прийняття рішень) в даній ситуації. Такі кейси повинні бути максимально наочними і детальними. Головний його зміст зводиться до пізнання життя і набуття здатності до оптимальної діяльності.

Хоча кожен кейс несе навчальну функцію, ступінь вираженості всіх відтінків цієї функції в різних кейсах різна. Тому кейс з домінуванням навчальної функції відображає життя не один до одного.

По-перше, він відображає типові ситуації, які найбільш часті в житті, і з якими доведеться зіткнутися фахівцеві в процесі своєї професійної діяльності.

По-друге, в повчальному кейсі на першому місці стоять навчальні та виховні завдання, що зумовлює значний елемент умовності при відображенні в ньому життя. Ситуація, проблема і сюжет тут не реальні, практичні, а такі, якими вони можуть бути в житті (уявними). Вони характеризуються штучністю, поєднанням найбільш важливих і правдивих життєвих деталей. Такий кейс мало дає для розуміння конкретного фрагмента суспільства. Однак він обов'язково формує підхід до такого фрагменту. Він дозволяє бачити в ситуаціях типове і зумовлює здатність аналізувати ситуації за допомогою застосування аналогії.

Подібне ж властиво і для дослідницького кейса. Його основний зміст полягає в тому, що він виступає моделлю для отримання нового знання про ситуацію і поведінку в ній. Такий кейс важко застосовувати в навчанні звичайних учнів, які вивчають, наприклад, будь-який варіативний модуль. Навчальна функція його зводиться до навчання навичкам наукового дослідження за допомогою застосування методу моделювання. Будується цей кейс по принципам створення дослідницької моделі. Тому застосовувати його краще за все не як метод загальноосвітнього навчання, а як метод удосконалення навиків, тобто як метод перепідготовки. Домінування дослідницької функції в ньому дозволяє досить ефективно використовувати його в науково-дослідній діяльності.

Таким чином, кейси являють собою відображення реальних життєвих ситуацій, джерелами яких можуть бути, як власний досвід, так і освіта і наука. За останні десятиліття розроблено багато методів розробки і подання кейсів, кожен з яких має свої технологічні особливості.

Слід зазначити, що застосування вчителем кейс-методу з однієї сторони стимулює навчально-пізнавальну діяльність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання, активізує «пасивних» і невпевнених у собі учнів, забезпечує високу ефективність навчання, формує певні особистісні якості, а з другої – дає можливість самому вчителю самовдосконалюватися, по-іншому мислити і діяти, оновлювати власний творчий потенціал. Наголосимо, що саме це сприяє налагодженню педагогічної взаємодії та здійсненні її на конструктивній основі.

Організація роботи з кейсом передбачає дотримання наступних етапів організації заняття.

Перший етап – занурення у спільну діяльність. Основним завданням цього етапу є формування мотивації до спільної діяльності, прояв ініціатив учасників обговорення. Текст кейса може бути розданий учням до заняття для самостійного вивчення та підготовки відповідей на питання. На початку заняття виявляються знання слухачами матеріалу кейса і зацікавленість в обговоренні. Виділяється основна проблема, що лежить в основі кейса, і вона співвідноситься з відповідною темою або розділом навчального предмету.

Другий етап – організація спільної діяльності. Основне завдання – організація діяльності щодо вирішення проблеми. Діяльність може бути організована в малих групах або індивідуально. Слухачі розподіляються по тимчасовим малим групам для колективної підготовки відповідей на запитання протягом певного викладачем часу. У кожній малій групі (незалежно від інших груп) йде зіставлення індивідуальних відповідей, їх доробка, вироблення єдиної позиції, яка оформляється для презентації. У кожній групі вибирається або призначається «спікер», який представлятиме рішення. Якщо кейс грамотно складений, то рішення груп не повинні збігатися. Спікери представляють рішення групи і відповідають на запитання (виступи повинні містити аналіз ситуації з використанням відповідних методів з теоретичного курсу; оцінюється як змістовна сторона рішення, так і техніка презентації та ефективність використання технічних засобів). Вчитель організовує і направляє загальну дискусію.

Останній етап – аналіз і рефлексія спільної діяльності. Основне завдання – проявити освітні та навчальні результати роботи з кейсом. Крім того, на цьому етапі аналізується ефективність організації заняття, проявляються проблеми організації спільної діяльності, ставляться завдання для подальшої роботи. Дії вчителя можуть бути наступними: завершує дискусію, аналізуючи процес обговорення кейсу і роботи всіх груп, розповідає і коментує дійсний розвиток подій, підводить підсумки.

Метод кейс-стаді є універсальним методом. Його можна застосовувати практично на будь якому етапі уроку, оскільки одну і ту ж проблемну ситуацію

можна подати по-різному, в залежності від завдань, поставлених на етапі уроку. Розглянемо, особливості використання методу кейс-стаді на різних етапах уроку.

На уроках трудового навчання метод кейс-стаді доцільно використовувати на етапі актуалізації. Під час розв'язування проблемної ситуації учні підсвідомо аналізують свій життєвий досвід, а також відтворюють знання, отримані на попередніх уроках.

На етапі мотивації навчальної діяльності кейс-метод можна застосовувати для стимулювання учнів, заохочувати їх до вивчення навчального матеріалу хоч тільки через те, щоб розв'язати поставлену проблему.

Наприклад, під час вивчення варіативного модуля «Технологія плетіння виробів з лози» здійснюючи мотивацію навчальної діяльності учнів на уроці на тему «Технологія виконання елементарного виробу технікою лозоплетіння» можна подати такий *опис ситуації*.

В маленькому селі Іза, що на Закарпатті, проживають відомі на всю Україну, та і на сусідні країни, майстри лозоплетіння. За їх звичаями, плести кошики навчають ще в ранньому дитинстві. Одного разу, перед Пасхальними святами, старенький дідусь сказав своєму онукові: «Ти довгий час спостерігав за тим, як я плету різні кошики. Прийшов час і тобі спробувати свої сили. Обери який тобі до вподоби, підбери прутья потрібного розміру і починай».

Через декілька годин хлопчик приніс найпростіший кошик «на два обручі». Коли дідусь побачив готову роботу онука, він запропонував перевірити кошик на міцність. Хлопчик насипав в кошик яблук, взявся за ручку щоб підняти і усі яблука розсипалися.

Запитання кейсу: З чого починається виготовлення кошика «на два обручі», та яка послідовність його виготовлення? Чому, коли дідусь насипав в кошик яблук, той в свою чергу розвалився?

На етапі викладу нового матеріалу, проблемний метод використовувати доцільно лише в тому випадку коли вчитель разом з учнями буде вирішувати поставлену проблему. Це пояснюється тим, що учні мають ще недостатньо знань для того, щоб розв'язати проблему самостійно.

Кейс-метод доцільно використовувати на практичних заняттях, оскільки виготовляючи виріб учні, враховують помилки, допущені головним героєм кейсу. З іншої сторони, представлена вчителем проблема може спонукати до активної творчої діяльності учнів.

Наприклад, на уроці на тему «Планування роботи з виконання проекту» під час вивчення варіативного модуля «Технологія плетіння виробів з лози» пропонуємо такий *опис ситуації*.

На меблеву фабрику СЛАТ «Тур», яка займається виготовленням плетених виробів, поступило експрес-замовлення. У зв'язку з відкриттям супермаркету, потрібно виготовити 100 плетених корзинок для зберігання печива за досить короткий час – 4 дні.

Оскільки, часу обмаль, а роботи багато, керівництво фабрики вирішило поділити працівників на дві рівноцінні команди і провести, так би мовити, змагання хто швидше виготовить свою частину корзинок. У якості стимулювання, усім працівникам команди яка перемає, буде вручена премія.

Після загальних зборів, команди зразу ж приступили до виготовлення виробів. Перша команда спочатку зайнялась плануванням роботи з виготовлення корзинки. Члени команди вирішили кожен самостійно підготувлювати заготовки і виготовляти вироби самостійно.

Працівники другої – також спланували свою роботу. Порадившись, вони дійшли згоди у тому, щоб розділити між собою заплановану роботу: частина буде займатися підготовкою матеріалів, друга частина – виготовленням виробів, а третя – оздобленням корзинок.

По завершенню третього дня, керівництво фабрики прийшло на виробництво подивитися на обсяг виконаної командами роботи. За цей час, перша команда виконала $\frac{3}{4}$ запланованої роботи, а друга – вже займалася оздобленням останньої корзинки. Зрештою, обидві команди справилися з поставленою роботою за визначений час, але премію отримали працівники другої команди.

Запитання кейсу: У чому могла бути помилка переможеної команди, під час планування роботи по виготовленню корзинок? Напишіть детальний план своєї

роботи по виготовленню проектного виробу.

Також даний метод можна застосовувати для закріплення навчального матеріалу, почутого учнями на протязі всього уроку. Для цього, завдання кейсу потрібно побудувати таким чином, щоб пояснення проблеми спонукало до пригадування поточного навчального матеріалу.

Наведемо приклад такого кейсу для уроку на тему «Технологія виготовлення виробу» під час вивчення варіативного модуля «Технологія плетіння виробів з лози».

Опис ситуації. Кожен майстер знає, вдала робота починається з хорошого продумування та обґрунтування усіх технологічних операцій, з якими зустрічаєшся під час виготовлення того чи іншого виробу. Краще потратити зайвий час на складання поопераційного плану роботи, з усіма розрахунками і припущеннями, ніж спіткати невдачу через виконання зайвої або не відпрацьованої операції.

В минулому році, майстер фірми, яка займається виготовленням плетеного посуду, отримав замовлення на виготовлення тарілки. Замовник показав йому зображення і запитав чи можливо виготовити таку ж. Детально оглянувши фото, він погодився на виготовлення. Майстер негайно взявся за роботу, спочатку намалював детальний ескіз виробу, після чого почав складати технологічну послідовність виготовлення, оскільки таку таріль йому доводилось виготовляти вперше. У технологічній картці він описав лише основні етапи виготовлення виробу, керуючись тим, що всі інші етапи виробництва були йому добре знайомі.

Після складення технологічної картки, майстер почав виготовляти таріль, традиційно почав з дна, потім заплів стоячки, паралельно почав формувати стінки, оскільки таріль ажурна. І тут почалися проблеми, на вирішення яких пішло багато часу. Проблему, зрештою, було вирішено, замовник залишився задоволений.

Запитання кейсу: Чому, на вашу думку, в майстра виникли проблеми з виготовленням тарелі? Яким чином можна було уникнути цих проблем?

В наведених кейсах описано ситуації, які відповідають типовим помилкам учнів при вивченні даного варіативного модуля. Використання таких кейсів зближить учнів між собою та вчителем, оскільки метод передбачає групове

розв'язання запропонованих проблемних ситуацій. Одне із головних завдань загальноосвітнього навчального закладу – підготувати дитину до життя в суспільстві, навчити вирішувати різноманітні життєві ситуації, взаємодіючи з оточуючими.

Таким чином, використання даного методу на уроках трудового навчання сприяє тому, що учні з цікавістю приходять на уроки, оскільки усі проблемні ситуації взяті з реального життя, активно взаємодіють під час вирішення проблем, описаних у кейсі. Ще однією позитивною рисою методу є те, що розв'язування завдань кейсу стимулює розвиток увагу, уяву, мислення і пам'яті учнів, формує вміння працювати в колективі, взаємодіяти не лише один з одним, а й з учителем.

Література

1. Бобохуджаев Ш. И. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования / Ш.И. Бобохуджаев, З.Ю. Юлдашев. – Ташкент, 2006. – 182 с.
2. Михайлова Э.А. Кейс и кейс-метод / Э.А. Михайлова. – М. : Центр Марк. исслед. и менеджд., 1999. – 104 с.
3. Панфилова А.П., Громова Л. А., Богачек И. А., Абчук В. А., Основы менеджмента. Полное руководство по кейс-технологиям / Под ред. проф. В.П. Соломина. – СПб. : «Питер», 2004. – 218 с.
4. Прозументова Г.Н. Изменения в образовательных учреждениях : опыт исследования методом кейс-стади / под ред. Г.Н. Прозументовой. – Томск, 2003. – 146 с.
5. Сидоренко О. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 178 с.
6. Сурмин Ю.П. Ситуационный анализ или анатомия кейс-метода : учебн. пособие / Ю. П. Сурмин. – К., 2002. – 286 с.